

УДК 374.28(09)

DOI 10.18372/2786-5487.1.17733

Останіна Ніна Степанівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин, Україна
3777nina@gmail.com

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ФАХОВОГО РІВНЯ

***Анотація.** У статті розглядається питання підвищення професійної майстерності фахівців соціальної сфери засобами неперервної освіти, яка супроводжує процес зростання освітнього потенціалу особистості протягом життя, який організаційно забезпечений системою державних та суспільних інститутів.*

***Ключові слова:** освіта, неперервна освіта, професійний розвиток*

***Annotation.** In the article the question of increase of professional trade of specialists of social sphere is examined by facilities of continuous education which accompanies the process of growth of educational potential of personality during life, which is organizationally provided with the system of state and public institutes.*

***Key words:** education, continuous education, professional development*

Вступ. Соціальна робота була і залишається однією з найбільш важких професій. Вона не завжди адекватно сприймається суспільною думкою, але соціальна робота є одним із самих шляхетних видів діяльності людини [4].

Специфіка діяльності фахівців із соціальної роботи впливає з основних функцій (діагностична, прогностична, правозахисна, попереджувально-

профілактична, соціально-педагогічна, соціально-побутова комунікативна тощо). Також, специфіка функцій соціального працівника передбачає органічне поєднання особистісних та професійних якостей, що відображено в етичному і професійному кодексі [1].

В Україні соціальна робота як професія є наукою молодого, але за своє досить коротке офіційне існування вона досягла великих успіхів і від часу проголошення української самостійності набула потрібного визнання: у містах почали створюватися державні центри соціальних служб для молоді. Розвитку цього руху сприяла поява Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Саме цим Законом була регламентована діяльність центрів соціальних служб. Проте, з часом виходить постанова Кабінету Міністрів «Про подальший розвиток мережі центрів соціальних служб для молоді та підвищення ефективності їх діяльності». Була започаткована діяльність асоціації соціальних педагогів та спеціалістів соціальної роботи. Розроблено концепції для вивчення спеціальності «соціальна педагогіка», «соціальна робота», а також відкрито спеціальні факультети з підготовки працівників із відповідної професії. З часом, підготовка соціальних працівників, що ведеться в Україні, досягла певної однотайності серед педагогів у визначенні цілей, характеру, змісті, методів професійного навчання.

Мета статті – висвітлити сучасні підходи до підвищення професійної майстерності фахівців соціальної сфери засобами неперервної освіти.

Результати дослідження. Процес становлення соціального працівника як фахівця, окремі аспекти професійного зростання фахівців соціальної сфери розкрито у наукових дослідженнях широкого кола науковців.

Сьогодні фахівці усе більше акцентують свою увагу на проблемах відповідності професійної освіти фахівців, які працюють у сфері «людина – людина», що передбачає їх здатність успішно функціонувати у системі міжособистісних відносин. До них належить і соціальний працівник. В умовах сьогоденних соціальних процесів професія соціального працівника характеризується підвищеними вимогами як до самої професії, так і до

особистості фахівця. Стиль поведінки соціального працівника, обумовлений сукупністю його особистісних якостей, його ціннісними орієнтаціями та інтересами, робить вирішальний вплив на систему відносин, яку він формує не тільки з клієнтами, а й зі своїми колегами. У роботі з людьми, як правило, психологічні вимоги базуються на зібраності і уважності, розумінні іншого, прояві таких вольових якостей, як терпіння [2]. Без цих, провідних для даної професії, характеристик неможлива ефективна робота. Від якості діяльності спеціаліста, його навичок креативного підходу залежить оптимізація процесу соціалізації клієнтів. А це обумовлює необхідність постійного підвищення кваліфікаційного рівня спеціаліста. Професійне навчання входить в систему освіти країни, надаючи можливість реалізації права на безперервну освіту, яку можна отримувати протягом усього життя; незалежно від статі та віку; задовольняти особисті потреби в професійному вдосконаленні своїх здібностей [1].

Таким чином, значущість ідеї неперервної освіти передбачає забезпечення кожній людині постійний розвиток, вдосконалення, творче оновлення протягом всього життя. Неперервну освіту сьогодні розглядають у контексті значної кількості дефініцій:

- «освіта дорослих» (adult education);
- «продовжена освіта» (continuing education);
- «подальша освіта» (further education);
- «відновлювана освіта» (renewable education);
- «перманентна освіта» (permanent education);
- «освіта протягом життя» (lifelong learning);
- «навчання протягом життя» (lifelong learning);
- «навчання шириною в життя» (life-long learning);
- «популярна освіта» (popular education).

Отже, в англійській науково-педагогічній літературі використовуються різні терміни, визначені у нас під єдиним поняттям неперервної освіти, як

складової поглиблення й розширення загальної освіти, професійної компетентності [5]. Водночас, ми спостерігаємо відсутність у науковій літературі однозначності щодо трактування неперервної освіти. Основними компонентами неперервної освіти визначають: навчання грамотності в широкому сенсі (у т.ч. комп'ютерній, функціональній, соціальній); професійне навчання, що включає професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації; загальнокультурну додаткову освіту, не пов'язану із трудовою діяльністю.

Сьогодні ми все частіше говоримо про життєтворчий імператив неперервної освіти, який полягає у вимогах до постійного саморозвитку особистості та її самореалізації у всіх сферах її життя, в тому числі і професійній. Неперервна освіта як постійне вдосконалення знань, умінь і навичок людини, викликане прагненням особистості бути завжди сучасною, потрібною в існуючому професійному та соціальному середовищі.

Узагальнення одержаних даних дозволяє виділити декілька компонентів поняття «неперервна освіта»:

- уся освітня діяльність людини протягом життя, що охоплює базову освіту, середню освіту, професійну освіту, підвищення кваліфікації / перекваліфікацію, (в Україні - освіта протягом життя);
- додаткова навчально-виховна діяльність особи у сфері професійного самовизначення, саморозвитку та побудови кар'єри (в Україні - освіта дорослих);
- добровільна усвідомлена освітня діяльність особистості щодо задоволення власних інтересів і потреб, що виходить за межі обов'язкового навчання (в Україні - неформальна освіта).

Так, неперервна освіта супроводжує процес зростання освітнього (загального і професійного) потенціалу особистості протягом життя, який організаційно забезпечений системою державних та суспільних інститутів, і відповідає потребам особистості й суспільства: неможливо бути висококваліфікованим фахівцем, якщо не продовжувати вчитись.

Сучасні умови розвитку українського суспільства зумовлюють перетворення системи вітчизняної вищої освіти, орієнтуючись на світові стандарти.

Організаційними формами, що забезпечують неперервну освіту, визнано формальне, неформальне та інформальне навчання.

Система професійного зростання фахівця соціальної сфери передбачає наступні структурні компоненти:

- допрофесійна підготовка (включає актуалізацію самопізнання і професійного самовизначення, допрофесійну підготовку і професійний відбір),
- різнорівневу професійну підготовку у ЗВО (бакалавр, спеціаліст і магістр),
- післядипломне навчання (передбачає підвищення кваліфікації, перекваліфікацію, оволодіння новими спеціалізаціями, професійний розвиток і самоосвіту) [1].

Вважаємо, що важливими системними елементами неперервної професійної освіти соціальних працівників, є:

- вимоги й потреби суспільства та клієнтів,
- мета, зміст і технології соціальної і соціально-педагогічної діяльності,
- необхідність формування у фахівців готовності до виконання професійних обов'язків, професійної компетентності й професійно зумовлених особистісних якостей.

Метою неперервної освіти є становлення й розвиток особистості як у періоди її фізичного і соціально-психологічного дозрівання, розквіту й стабілізації життєвих сил та здібностей, так і в періоди старіння організму, коли на перший план висувається завдання компенсації сил і можливостей, що втрачаються. Такий висновок співвідноситься із визначенням освіти дорослих Європейською комісією з неперервної освіти, як будь-якої навчальної діяльності протягом життя задля досягнення особистих, соціальних, професійних цілей та трактуванням Ю. Деркач, яка означає неперервну освіту через усі типи навчальної діяльності протягом усього життя з метою

вдосконалення знань, умінь, навичок, кваліфікаційного рівня відповідно до соціальних, професійних, особистих потреб особистості [3].

Потреба у неперервній освіті викликана ще й тим, що неможливо навчити студента всьому, чим йому доведеться займатися у межах професійних обов'язків, треба гарантувати загальний безперервний доступ до освіти з метою отримання та вдосконалення умінь і навичок, необхідних для життя в інформаційному суспільстві. Бажано навчитися швидко поповнювати знання: «навчитися вчитися» — знати, де можна отримати потрібну інформацію. Слід напрацьовувати такі якості, як дисциплінованість, відповідальність, ініціативність.

Неперервна освіта — це процес, що складається з базової і подальшої освіти, передбачає на другому етапі послідовне чергування навчальної діяльності в системі спеціально створених освітніх закладів з професійною діяльністю [3]. Неперервну освіту треба розуміти не як механічний рух особистості від дошкільної до загальної середньої, професійної, вищої, післядипломної освіти, підвищення кваліфікації та ін., а як гармонійний процес циклічного оновлення особистості на кожному з зазначених етапів розвитку.

Неперервна освіта — це виклик сучасній демократичній державі, оскільки на її якість впливають минуле (попередня якість освіти, панівні академічні цінності), сучасне (ресурси, що виділяються на освіту державою і суспільством, ефективність управління, престиж освіти, оплата праці освітян, усталена структура підготовки фахівців тощо) і майбутнє (зростаюча потреба в досконалій загальній, політичній і професійній компетентності громадян) [7].

Важливим завданням неперервної освіти є створення умов для всебічного гармонійного розвитку кожної людини незалежно від її віку, попередньо здобутої професії або спеціальності, місця проживання, але з обов'язковим урахування її індивідуальних особливостей, інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій. Професійний розвиток соціального працівника – постійний процес.

Він не пов'язаний лише з періодом навчання і триває протягом всієї професійної діяльності. Знань, що отримані в інституті десять чи більше років тому, зовсім недостатньо для даної професії. Постійно змінюється соціальне середовище, виникають нові проблеми та обставини. Змінюється законодавство, розширюється доступний соціальний інструментарій та методологія. Всьому цьому потрібно вчитися, незалежно від віку та посади.

Висновки. Можна зазначити, що розуміння сутності та змісту неперервної освіти визначається соціальними чинниками, що зумовили її виникнення, становлення та розвиток.

Аналіз наукової літератури дозволив нам виділити такі передумови розвитку концепції неперервної освіти:

- прискорення темпу зростання коефіцієнту старіння знань;
- прагнення до підвищення професійного, соціального статусів;
- потреба доступу до освіти різних категорій населення;
- розвиток інформаційно-комунікативних технологій;
- трансформація форм і методів навчання;
- глобалізаційні процеси;
- зміна вимог роботодавців щодо компетенцій працівників;
- зростання академічної свободи освітніх установ і організацій;
- зміна демографічної ситуації у бік старіння населення.

Проведений аналіз та узагальнення літератури дозволяє нам стверджувати, що розвиток освітніх систем відбувається як реакція на соціальні зміни; в її основі лежить потреба вирішення суперечностей щодо задоволення індивідуальних та соціальних потреб. Встановлено, що категорія неперервної освіти охоплює спектр трактувань і значень, які описують різні стани освіти.

Неперервна освіта покликана підвищувати рівень загальних знань і розширювати можливості участі особистості у культурній, соціальній і політичній діяльності країни, а також сприяти посиленню позиції людини в професійній діяльності.

Таким чином, на нашу думку, неперервна освіта є багаторівневим поняттям, що охоплює різні напрями освітньої діяльності людини залежно від соціальних, економічних, індивідуальних потреб.

Проте, в кожній країні процес розвитку теорії і практики неперервної освіти має свої специфічні риси.

Список використаних джерел

1. Васюта О. І. Вимоги до освітнього стандарту з соціальної роботи згідно Національної рамки кваліфікацій. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=XBsHIQ8AAAAJ&hl=uk> (дата звернення: 10.02.2023).

2. Вайнола Р.Х. Моделювання процесу професійної підготовки майбутнього соціального педагога в контексті його особистісного розвитку. *Наукові записки Ніжинського національного державного університету імені М. Гоголя : сер.: Психолого-педагогічні науки* ; за ред. Є. І. Коваленко. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2008. С. 41 - 46.

3. Деркач Ю. Неформальна освіта як умова неперервного навчання молоді *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2008. Вип. 23. С. 17 - 22.

4. Завацька Л.М. Структурно-змістовні компоненти професійного модуля підготовки фахівця соціально-виховної роботи з дітьми та молоддю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка . Випуск 24 (II том): збірник наукових праць*. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 262 с. С. 47-54

5. Курлянд З.Н. Теорія і методика професійної освіти. Київ: Знання. 2012. 390 с.

6. Тітаренко С. Неперервна освіта як чинник формування професійної готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.*, м. Умань, 29 квіт. 2021 р. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини Умань, 2021. 98 с. С. 67 – 71.

7. Тимошко Г. М. Формування рефлексійної культури майбутніх працівників закладів освіти у процесі магістерської підготовки. *Тринадцяті Сіверянські соціально-психологічні читання: Матеріали Міжнародної наукової онлайн-конференції (25 листопада 2022 року, м. Чернігів) / За наук. ред. Л. М. Завацької. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. Т.2. 212 с. С. 167- 170.*